

Společnost pro trvale udržitelný život

green circle
zelený kruh
Asociace ekologických organizací

HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG

REACH

Nová chemická politika EU

V jaké podobě byla schválena? Co přináší a co v ní chybí?

Evropská unie je dnes největším světovým trhem s chemickými látkami a jejich nejvýznamnějším výrobcem. Roční obrat evropského chemického průmyslu přesahuje 500 miliard euro, ale přesto nejsou známa rizika spojená s většinou vyráběných a obchodovaných chemikálií. Proto Evropská komise předložila návrh reformy chemické politiky, která byla po několika letech projednávání schválena a která nahrazuje desítky dílčích předpisů směrnici o registraci, evaluaci a autorizaci chemických látek – REACH. Záměrem reformy bylo zvýšit inovativnost a konkurenceschopnost evropského průmyslu, zajistit dostatek informací o produkovaných chemikáliích a lépe chránit životního prostředí a zdraví lidí před nebezpečnými chemikáliemi. Zda a jak se to podařilo se pokouší shrnout právě tento infolist.

Proč byl REACH zaveden?

V EU je podle Evropské environmentální agentury (EEA) je evidováno přes 100 tisíc chemických látek uvedených na trh do roku 1981. Zjednodušeně se jim říká „staré“ látky na rozdíl od „nových“, jež byly na trh uvedeny a registrovány po roce 1981. U „nových“ látek už léta existovala povinnost prověřit jejich účinky na lidské zdraví i životní prostředí, při výrobě nebo dovozu více než 10 kg „nové“ substance.

Podle odhadu expertů se dnes v EU prodává asi 50 až 70 tisíc látek, z nichž asi u 75% je známo jen málo o jejich toxicitě. Drtivou většinu tvoří „staré“ látky, na které se bohužel doposud systém povinného hodnocení zdravotních a ekologických dopadů nevztahoval. Pouze pro hrstku „starých“ látek byla dokončena komplexní studie zdravotních a environmentálních rizik. Mnohé látky s velmi nebezpečnými vlastnostmi se běžně používají i jako součást

spotřebního zboží (např. ftaláty, bromované zpomalovače hoření, organické sloučeniny cínu, alkyfenoly, chlorované parafíny, ftaláty). Pokračování ve výrobě a používání „starých“ látek totiž bylo pohodlnější než investovat do vývoje bezpečnějších alternativ, které již povinným testováním projít musely.

Historie přípravy REACH

Z hlediska chemické bezpečnosti se dá označit za průlomový rok 1995, kdy se severomořské státy dohodly ukončit vypouštění nejnebezpečnějších chemických látek do moře během jedné generace (do roku 2020). Dohoda znamenala zásadní posun v politice ochrany životního prostředí, když připustila nemožnost předvídaní a řízení rizik, jestliže se rizikové chemikálie již ocitnou v přírodě. V roce 1998 bylo ukončení emisí formulováno jako strategický cíl v rámci konvence OSPAR, jejímiž členy je EK a 14 států na pobřeží severovýchodního Atlantiku. Záměrem je eliminovat zdroje chemikálií, které jsou svojí podstatou nebezpečné. Jako efektivnější a bezpečnější byl vyhodnocen přístup založený na omezování nebezpečí, nikoli jen obvyklé spoléhání na předpověď rizika vzniku environmentálních či zdravotních problémů.

Přes pozitivní posun v rámci OSPAR konvence se roztříštěný systém pravidel chemické regulace v EU ukázal jako nepřekonatelná bariéra pro efektivní akci. Příkladem byla neshoda členských států v EU o zavedení zákazu chlorovaných parafínů s krátkým řetězcem (SCCPs) vydaného OSPAR v roce 1995. Závažné nedostatky evropského systému byly uznány v roce 1998 ministry členských zemí EU, kteří iniciovali revizi chemické politiky EU.

Po několika letech práce představila 13. února 2001

Evropská komise tzv. Bílou knihu, ve které definovala rámec nového přístupu k managementu chemických látek. Závěry Bílé knihy odsouhlasila 7. června 2001 na svém jednání Evropská rada složená z hlav členských států. K Bílé knize se 15. listopadu 2001 vyjádřil také Evropský parlament a poté několik pracovních skupin rozpracovalo řešení dílčích problémů. První návrh směrnice REACH byl představen veřejnosti 7. května 2003 a k němu mohla veřejnost po dva měsíce zasílat své připomínky v rámci tzv. internetové konzultace. Evropská komise obdržela tisíce vyjádření ze strany vlád členských i nečlenských zemí, průmyslových federací, odborů, zdravotníků, spotřebitelů, ekologů a ochránců práv zvířat. Na základě těchto připomínek zveřejnila 29. října 2003 Evropská komise oficiální návrh REACH.

mohou odvolat na registraci provedenou svými dodavateli. Firmy dále budou mít možnost získat výsledky již provedených pokusů na obratlovcích, aby se omezily jak náklady na registrace tak zbytečné opakované testování chemikálií na zvířatech. Výzkum a vývoj nových látek bude možné bez registrace provádět po dobu 5 let, navíc s možností odkladu o dalších 5 let. REACH nahradí asi 40 stávajících dílčích směrnic a vstoupí v platnost ve všech členských státech bez nutnosti kodifikace národní legislativou polovinou roku 2007.

Předpokládané náklady a přínosy

Přímé náklady na zavedení a provoz REACH byly kalkulovány podle oficiálních údajů Evropské komise na 2,1 až 3,6 miliardy € během 11 let zavádění systému.

Vysoce rizikové chemikálie podle REACH

= chemikálie, u kterých nemůže být zajištěno bezpečně zacházení a které nevyhnutelně končí v životním prostředí. Evropská unie se z těchto důvodů zavázala vyloučit je z užívání do roku 2020. Jedná se o chemické látky, které

- se velmi obtížně rozkládají v životním prostředí (velmi persistentní látky) a zároveň mohou se hromadit v našich tělech a v potravním řetězci (velmi bioakumulativní látky);
- jsou zároveň persistentní, bioakumulativní a toxické;
- jsou schopné narušovat hormonální systém člověka a volně žijících zvířat (endokrinní disruptory);
- mohou způsobovat rakovinu (karcinogeny);
- mohou narušovat genetickou informaci (mutageny);
- jsou toxické pro reprodukční systém; nebo
- představují srovnatelné („ekvivalentní“) ohrožení, ve smyslu negativních vlivů, které doposud nebyly objeveny, ale kterými by se v budoucnu musel REACH zabývat

Jak REACH vypadá?

Nově schválený systém REACH se týká chemikálií vyráběných nebo dovážených do EU jedním subjektem v množství větším než 1 t ročně, tedy asi 30 tisíc látek. REACH stanovuje 4 kategorie podle tonáže roční produkce (do 10, do 100, do 1000 a nad 1000 t), pro které jsou odstupňovány nároky na požadované informace i časový harmonogram. Látky dodávané v množství nad 1000 t/rok jedním podnikatelským subjektem bude nutno prověřit do 3 let od vstupu legislativy v platnost. Až 11 let budou mít na registraci subjekty vyrábějící do 1 t jednotlivé látky ročně.

Chemické látky jichž se REACH týká se podrobí povinné registraci. Vysoce rizikové chemické látky (viz box) budou muset projít komplexnějším hodnocením - jedná se zejména o chemikálie karcinogenní, mutagenní, perzistentní, ovlivňující reprodukci nebo akumulující se v živých organismech. Na základě této řádně provedené evaluace bude látkám udělena autorizace, která může specifikovat podmínky bezpečného užití, případně jeho omezení.

Odpovědnost za registraci nesou výrobci a dovozci látky. Nově je zřízena Evropská agentura pro chemické látky, která bude sídlit v Helsinkách a která zpracovává registrační dokumentace od výrobců a dovozců i výsledky evaluace. Agentura provede také konečné posouzení látky a předloží návrh rozhodnutí Evropské komisi, která vydá autorizaci pro uvedení látky na trh EU.

REACH zohledňuje principem „jedna látka - jedna registrace“ potřeby malých a středních firem, které mohou danou substanci registrovat společně s jinými registry. Navíc se průmysloví uživatelé chemikálií

Roční výše těchto nákladů tvoří méně než 0,1% obrátu chemického průmyslu EU. Předpokládané přínosy jsou v závislosti na metodice a na kategoriích přínosů kvantifikovány na desítky miliard euro.

Rozsáhlá britská socioekonomická studie expertů University College London a Imperial College London vychází z odhadu Světové banky o podílu onemocnění způsobených chemikáliemi, přičemž předpokládá redukci negativních účinků chemikálií na lidské zdraví zavedením REACH jen o 10%. Model I kalkuluje úsporu výdajů na zdravotní péči. Model II vyjadřuje zjištěnou ochotu lidí platit za snížení rizika onemocnění odpovídající modelu I. Třetí model analyzoval úspory zdravotního systému a pokles produktivity práce spojené s diabetem (cukrovkou), Parkinsonovou chorobou, hyperthyreoidismem (zvýšenou funkcí štítné žlázy), poruchami vývoje nervového systému a poklesem IQ. Podle prof. Davida Pearce byly použity konzervativní odhady účinků a byly kalkulovány jen pravděpodobné účinky zavedení REACH ve vztahu k lidskému

Čtyři principy efektivního REACH

MÉNĚ RIZIKA = nahradit nejnebezpečnější chemikálie méně rizikovými alternativami, vždy pokud existují
VÍCE INFORMACÍ = VÍCE DŮVĚRY = poskytovat dostatečná data k identifikaci nebezpečných chemikálií a jejich bezpečnějších náhrad
GARANCE BEZPEČNOSTI = zajistit, aby chemický průmysl byl zodpovědný za bezpečnost všech svých produktů (Duty of Care)
TRANSPARENTNOST = zajistit právo občanů na informace o chemických látkách ve spotřebním zboží a účincích těchto látek na životní prostředí a zdraví

zdraví. Přínosy REACH přesto podle Pearce zdaleka převyšují přímé i nepřímé náklady vyvolané jeho zavedením. Podle závěrů studie bude REACH produkovat čistý společenský zisk v řádu desítek až stovek miliard € do roku 2020.

Náhrada nebo „adekvátní kontrola“?

Klíčovým úkolem REACH má být regulace nejnebezpečnějších chemikálií. Zatímco uživatelé chemických látek během přípravy REACH podporovali převážně jejich povinnou náhradu (substituci), výrobci chtěli svou produkci co nejdéle zachovat a slibovali zajistit jejich „adekvátní kontrolu“, která by omezila ohrožení zdraví lidí.

Mnozí přední výrobci či prodejci spotřebního zboží však neměli trpělivost čekat na rozhodnutí váhajících politiků a nechtěli riskovat ztrátu důvěry svých zákazníků. Proto sami začali s dobrovolným uplatňováním principu substituce.

Britský obchodní řetězec Marks and Spencer eliminoval pesticidy z vlastních produktů a dosáhl úplné náhrady PVC v zavazadlech, botách a páscích a zhruba z 90% i v obalech. Obchodník s oděvy Hennes and Mauritz (H&M) zavedl náhradu alkylfenolů, organických sloučenin cínu, karcinogenních barviv, PVC, bisfenolu A, ftalátů, některých těžkých kovů a chlorovaných aromatických uhlovodíků. Nábytkářská firma IKEA vyloučila používání azobarviv v textiliích, bromovaných retardérů hoření či PVC. Výrobce kuchyňské techniky Elektrolux má dokonce vlastní Deklaraci ekologických produktů zaručující zákazníkům, že plasty neobsahují kadmium, olovo, rtuť a jejich sloučeniny, chlorované nebo bromované zpomalovače hoření. Kovy pak neobsahují kadmium, chróm nebo nikl a barvy neobsahují pigmenty a aditiva na bázi těžkých kovů.

V schválené podobě zůstal REACH kdesi mezi oběma požadavky. Na jedné straně nastavuje mechanismus náhrady těch perzistentních a bioakumulativních látek, za které jsou dostupné bezpečnější alternativy. U řady jiných velice nebezpečných chemikálií však bude pro jejich další výrobu a užívání postačovat prohlášení jejich výrobců či dovozců, že jsou schopni rizika látek „adekvátně kontrolovat“. A to i v případě, že je za látky dostupná bezpečnější náhrada. REACH také postrádá záruku, že budou ve všech případech vzaty v potaz informace o bezpečných náhradách nejnebezpečnějších chemikálií od třetích stran (tedy kromě výrobce a orgánů EU).

Bezpečnost práce a ochrana zdraví pracovníků

Běžně užívané chemické látky ovlivňují nejen životní prostředí a zdraví spotřebitelů, ale také zdravotní stav zaměstnanců v celé řadě průmyslových odvětví. Britští experti na žádost největší evropské odborové ústředny Evropské odborové konfederace (ETUC) zhodnotili možný vliv REACH na bezpečnost práce a ochranu zdraví pracovníků. Podle jejich analýz by REACH mohl významně pomoci přetíženým rezortům zdravotnictví a sociálních věcí, které mohou v budoucnu ušetřit značné výdaje na léčbu nemocných a sociální zabezpečení lidí, kteří musejí svou práci předčasně opouštět v důsledku nemocí z povolání.

Podle Evropské agentury pro bezpečnost a ochranu zdraví při práci (OSHA) nakládá každý pátý zaměstnanec v EU

s karcinogenními chemikáliemi. Podle dat ETUC jsou chemikálie odpovědné za 18 až 30% všech nemocí z povolání a podstatné části z nich by bylo možné předejít právě zpřísněním regulace chemických látek. Zhruba u 70% chemických látek vyráběných ve velkých objemech stále nejsou dostupná data o jejich teratogenitě a vývojové toxicitě.

ETUC požadovala, aby povinnost autorizace byla rozšířena také na silné respirační a kožní alergy. V návrhu Evropské komise se totiž autorizace týká jen karcinogenů, mutagenů, látek narušujících reprodukci a perzistentních toxických látek, které se kumulují v živých organismech. Důvodem pro rozšíření kategorií chemikálií vyžadujících autorizaci měla být skutečnost, že respirační a kožní nemoci z povolání činily v roce 2001 v zemích EU 28% všech pracovních onemocnění. Bohužel se tento požadavek do finální podoby REACH nepodařilo prosadit.

I po zavedení REACH zůstane v platnosti současná legislativa EU na ochranu zdraví pracovníků, neboť REACH je v zásadě souladu s platnými směrnici (89/391/EEC, 90/394/CEE, 98/24/EC).

Pro snadné zavádění REACH

Už během projednávání REACH byly zahájeny první přípravy jeho budoucí snadnější zavádění a to ve formě sedmi tzv. implementačních projektů. První z nich byl zaměřen na seznámení potenciálních ohlašovatelů s vlastním návrhem celé procedury registrace, evaluace a autorizace chemických látek. Na internetových stránkách byl zveřejněn přehledný popisem procesu.

Druhý projekt zahrnoval vývoj informačních technologií pro REACH tak, aby bylo v procesu ohlašování maximálně využito elektronické komunikace. Přípraveny musí být i informační systémy, které pojmuje informace o desetitisících. Systém musí zajistit na jedné straně snadnou veřejnou přístupnost stanovených dat, ale na druhé straně bezpečnost dat důvěrných.

Další projekty byly zaměřeny na přípravu dokumentů, které pomáhají připravit průmysl a veřejnou správu ke správnému a bezproblémovému uplatňování REACH v praxi. Projekty se věnovaly též přípravě Evropské agentury pro chemické látky se sídlem v Helsinkách.

REACH - co přináší a co postrádá?

Směrnice představuje zlepšení stávající regulace chemických látek v EU, ale obsahuje i celou řadu úmyslně ponechaných „mezer“, které ztěžují možnost zajistit ochranu zdraví lidí a životního prostředí před nebezpečnými chemickými látkami.

Negativa REACH:

- umožní nadále ve výrobě a ve spotřebním zboží používat i velmi nebezpečné chemické látky
- pro desítky tisíc chemických látek dovážených a vyráběných v množství do 10 tun ročně i nadále nebudou dostupné podstatné informace o jejich bezpečnosti
- u řady nejnebezpečnějších chemikálií bude pro jejich další výrobu a užívání postačovat prohlášení jejich výrobců či dovozců, že jsou schopni rizika látek „adekvátně kontrolovat“, a to i v případě, že je za látky dostupná bezpečnější náhrada.
- postrádá záruku, že budou ve všech případech vzaty v potaz informace o bezpečných náhradách nejnebezpečnějších chemikálií od třetích stran

• postrádá garanci bezpečnosti - chemický průmysl nadálen nebude zodpovědný za bezpečnost všech svých produktů (neschválení Duty of Care)

Pozitiva REACH:

• představuje důležitý krok Evropské unie směrem ke zcela novému přístupu k regulaci chemických látek, neboť bude povinností výrobců a dovozců chemických látek (nikoli veřejné správy) doložit některé informace o vlastnostech jimi vyráběných nebo dovážených chemikálií

• nastavuje mechanismus náhrady těch perzistentních a bioakumulativních látek, za které jsou dostupné bezpečnější alternativy

• umožní veřejnosti požadovat jisté informace o přítomnosti některých nebezpečných chemických látek ve výrobcích

Další informace:

Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ)
Krátká 26, Praha 10 - Strašnice 100 10
tel: 777 75 75 11
e-mail: miroslav.suta@centrum.cz
e-mail: eva.tylova@ecn.cz
<http://reach.stuz.cz> nebo www.stuz.cz

Zelený kruh

Lublaňská 18, 120 00 Praha 2
tel. 222 517 143
e-mail: zk@ecn.cz
<http://www.zelenykruh.cz>

REACH na internetu v češtině:

Společná stránka STUŽ a Zeleného kruhu:
<http://reach.stuz.cz>

Sdružení ARNIKA:
<http://arnika.org/reach>

Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR:
<http://www.mpo.cz/cz/prumysl-a-stavebnictvi/reach/>

Svaz chemického průmyslu:
<http://www.schp.cz>

Greenpeace ČR:
<http://www.toxickydomov.cz>

REACH na internetu v angličtině:

Evropská komise:
<http://ec.europa.eu/environment/chemicals/reach.htm>

European Chemicals Bureau:
<http://ecb.jrc.it/REACH/>

WWF:
<http://www.panda.org/detox>

European Environmental Bureau (EEB):
<http://www.eeb.org>

ChemSec:
<http://www.chemsec.org>

Společnost pro trvale udržitelný život

green circle
zelený kruh
Asociace ekologických organizací

HEINRICH
BÖLL
STIFTUNG

REACH - nová chemická politika EU

V jaké podobě byla schválena? Co přináší a co v ní chybí?

Vydal Zelený kruh a Společnost pro trvale udržitelný život za podpory pražské kanceláře Heinrich Boll Stiftung v roce 2006. Texty zpracoval MUDr. Miroslav Šuta, člen Mezírezortní komise pro chemickou bezpečnost a odborný konzultant v oblasti ekologických a zdravotních rizik. Projekt REACH koordinovala Ing. Eva Tylová, místopředsedkyně Společnosti pro trvale udržitelný život a odborná konzultantka v technické ochraně životního prostředí

Zelený kruh, asociace nevládních sdružení, Lublaňská 18, 120 00 Praha 2, tel. 222 517 143, e-mail: zk@ecn.cz, www.zelenzkruh.cz

Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ), Krátká 26, 100 10 Praha 10 – Strašnice, www.stuz.cz, eva.tylova@ecn.cz